

**IGAKÜLA TALUD JA PERED
KOHAD JA LEGENDID**

Kuressaare 2005 a.

SISUKORD

1. IGAKÜLA AJALUGU JA ELUOLU	5
2. TALUD	10
2. 1. Terala	11
2. 2. Neo-Jaani	12
2. 3. Neo	13
2. 4. Oeldu	14
2. 5. Tõnise	15
2. 6. Antsu-Matsi	16
2. 7. Ranna	17
2. 8. Uelu	18
2. 9. Ennu	19
2.10. Mihkli-Aadu	20
2.11. Pärdi-Mihkli	21
2.12. Pärdi-Jüri	23
2.13. Antsu-Jaani	24
2.14. Kästiki	25
2.15. Uetalu	27
2.16. Iivardi	28
3. PERED	31
3. 1. Terala	31
3. 2. Neo-Jaani	31
3. 3. Neo	32
3. 4. Oeldu	33
3. 5. Tõnise	34
3. 6. Antsu-Matsi	35
3. 7. Ranna	38
3. 8. Uelu	39
3. 9. Ennu	40
3.10. Mihkli-Aadu	41

3.11. Pärdi-Mihkli	42
3.12. Pärdi-Jüri	43
3.13. Antsu-Jaani	44
3.14. Kästiki	45
3.15. Iivardi	46
3.16. Uuetalu	47
3.17. Jaagutoa	48
4. KOHANIMED	49
5. LEGENDID JA MUISTENDID	52
KOKKUVÕTE	57
KASUTATUD KIRJANDUS	58
LISAD	59
LISA 1. Muistne Igaküla laul	59

SISSEJUHATUS

Lääne-Eestis asub suuruselt kolmas saar, Muhu saar, mis on üks värvikaim ja salapärasem elupaik inimestele ja loomadele. Juba 17. sajandi lõpust alates võib täheldada selle väikese saare olemasolu maakaartidel ja kirikukroonikates. (Rullingo, 2001) Eraldatus mandrimaast ei ole mõjunud saare kultuurile kahjulikult, vaid on pikendanud rahva eripära nii elamistaditsioonides kui ka käsitöö harrastuses. Tänapäevani võib Muhus ringi rännates leida end kaugel ajaloos, sest vanemates külates võib märgata käesoleva ajani säilinud saarele iseloomulikke taluhooneid. Ka sajandite tagune käsitöö on väga kõrgelt hinnatud.

Käesolev töö käsitleb Muhu valla Igaküla küla talude arengut ja perede saatusi läbi ajaloo. 20. sajandi alguses oli Igaküla suurim küla Muhu saarel, kuid saja aastaga on ta endine suurus kadunud ning vähesed teavad Igakülast midagi. Ajalooline uurimistöo teema käsitleb Igaküla küla just sellepärast, et teavitada inimesi sellise koha olemasolust ja tema arenguvõimalustest.

Küla üldpildi edasiandmiseks ei piisa üksikute seikade kirjeldamisest, vaid peab kaasama kõik külainimesed, kes on Igakülas kunagi elanud ja talud, milles on elatud. Kohanimed ja legendid on osa Igaküla küla kultuurist ja kombestikust. Vanemate külainimeste jutte kuulates võib täheldada, et inimesed olid üksteisega kunagi palju lähedasemad ja tundsid oma kodukoha igat kivi, põldu ja karjamaad. Tänapäevaks on kahjuks jäänud suurem osa kohti ainult legendiks.

Kasutatud kaardid ja fotod loovad selgema pildi küla kunagisest olustikumiljööst ja tänasest situatsioonist oma ajas ja ruumis. Teema alusmaterjaliks on võetud Ago Rullingo käsikiri Igaküla küla kohta. Toetavaks materjaliks on olnud Ago Rullingo raamat "Muhumaa; loodus, aeg, inimene" ning kõige tähtsam, oma kogemused seoses Igaküla külaga. Isikulist abi saime kohalike olusid tundvatelt Igaküla Ansu-Matsi Leida Kirstult ja Igaküla Veski talu perenaiselt Salme Abelt. Kõrvale ei jäänud ka teised külainimesed, samuti väljarännanud inimestelt, kes olid väga abivalmis ja vastutulelikud. Kasutatud on ka arhiivimaterjale.

12. IGAKÜLA AJALUGU JA ELUOLU

Iga[küla] - kõige suurem küla Muhus, tuletab vene külasid meelde oma kokkukuhjatud hoonetega, suur kaev keset küla, kust kõik vett võtavad. Paar kiiget, õhtuti noored kiigel. Poisid kiiguvad,

tüdrukud istuvad. Tüdrukud, nagu siin, nii ka igal pool Muhus, kannavad lihtsaid rätikuid peas, nii et nad rohkem vanaeitede moodi välja näevad, kui noorikud, kel kenakesed tanud alati peas. Lühikesi juukseid kantakse noorte hulgas päris vähe. Vanemad peale 40 kannavad veel neid. Käiakse ka kuskil jalutamas: tüdrukud ees omaette, poisid sammu 10 järel, omaette nagu venelasedki. Amüseerimist ei näikse veel tekkinud olevat. Naist võetakse ikka vana kosjapruugiga - päris tundmatu mees tulla äkki sisse - kosja ja rääkida ennast umbes päeva jooksul vanade ees klaariks"

(TA 203: Jans, Muhu, 1920)

Igaküla küla ajalugu ulatub üle 400. aasta tagustesse aegadesse, mil seda mainitakse esmakordselt maksu- ja maaraamatutes (1569.-1571). Alates sellest ajast on Igaküla talude ja inimeste arv pidevalt kasvanud. 1645. aastaks oli Igakülas adramaade ja talude arv tõusnud üle kümne. Kui Põhjasõja aegne ja järgne katkuperiood vähendas Muhu saare elanikke tunduvalt, ei jäänud Igaküla kasv siiski seisma, vaid jätkas jõudsalt oma tõusuteed. Pole teada, kas asi oli asukohas või pinnases, aga 18. sajandi lõpuks oli Igaküla küla Muhu suurimaks külaks, kus oli 17 talu ja 7 vabadikukohta ning 19. sajandi lõpuks ületas talundite arv juba 40. piiri.

Vanades kirjades võib leida Igaküla nimena Iggana ja rahva juttude järgi asus küla päris mere ääres, aga leidis oma kurva lõpu suures tulekahjus. Külarahvas ei mõelnudki alla anda ning nad ehitasid selle uuesti üles ja asukohaks valiti sisemaa, kus küla püsib tänaseni.

1930-ndate aastateni esines külaelus kogukondlikke jooni, kuna põllu- ja karjamaad olid jaotatud võrdselt iga pere vahel ning ei olnud võimalik ega ka mõttekas üksi oma lapimaid harida. Alles 1930. aastatel sai iga talu ja vabadikukoht väljamõõdetud maad, kuid suuremad tööd, nagu näiteks põllutööd, tehti endiselt koos talgute korras. Selline kind hoidis häid suhteid inimeste vahel. Külaelanike meenutuste järgi korraldati iga talgupäeva lõpuks ühine söömaaeg, kus pakuti toiduks "tuhlist ja notti", kala, kisselli, mannaputru ning kunagi ei puudunud laualt kodus valmistatud õlu. Pärast kehatäidet räägiti uudiseid ja need kes jaksasid, löid lõõtspilli saatel tantsu.

Talgud muutsid raske või ebameeldiva töö tegemise lõbusaks, kuid sellest üksi ei piisanud. Toitu ja lõnga sai oma majapidamisest ning vahel pidi ka vahetuskaupa tegema, kas toidu või töö näol. Oma erksa meele ja hakkamist täis vaimuga ei kohkunud nad siiski millegi eest tagasi ja ükski töö ei olnud võimatu. Näiteks küla keskele oli ehitatud suur kaev, millest sai külarahvas joogivett.(vaata lisa Legendid: Igaküla kaevust.) Hiljem kaevasid ka teised endale kaevud, mis ei olnud kerge töö, sest pinnas on paene ja kangekaelne, nagu ka Igaküla inimesed.

Külarahva töökusest annab tunnistust ka see, et külas oli 54 “suitsu” ja üheksa tuuleveskit, põhitaludes oli ka sepikojad. Samuti oli lubjapõletus- ja telliskivi ahi. Et maa oli vilets ja paene ning sööjaid palju, tuli paljudel meestel käia tööl mandril ja merel.

“Kord olid mehed Kihelkonna alt paaditäie angerjaid püüdnud ja need siis Tallinnasse Kuldlõvi restorani saanud maha müüa.”

Kuna mehed olid enamuse ajast kodust ära, pidid koduse talutööga tegelema naised. Vanemad naised hoidsid lapsi ja nooremad toimetasid põllul, kodus ja loomadega. Talvel, kui enamus mehi koju naases, tehti uusi või parandati vanu tööriistu. Talvel varuti ka majapalke ja raiuti müüri jaoks kantis pae- ja raudkive. Suurematel peredel olid oma sepad.

Laasu Timmu (Timofei) ja Antsu-Matsi Veeda (Feodor) tegid talvel parketti, mida viidi mandrile müügiks. Samuti oli neil rehepeksugarnituur, millega töötati ka külast väljas.

Külas oli ka teisi ettevõtlikke mehi. Näiteks Neo-Jaanil oli enne sõda (1936. aastal) esimene raadio, kus käidi kuuldemängusid kuulamas ning Neol oli oma telefon, sest peremes oli vallavanem ja külavanem. Need näited on vaid üksikud. Külas üldse oli üpris üksmeelne suhtumine. Kuna küla oli suur ja see oli sumbküla, siis igale talu- ja väikekohale oli kohustuseks teatud maa üldkasutatava tee korrashoid. Terala mulgust kuni Üürikseni oli jagatud perede peale, sest teeparandusel ja korrashoiul tuli igal ühel oma panus anda.

Sügisest kevadeni kimbutasid külaelanikke tihti haigused ning kuna vallaarst oli kaugel, pöörduti väiksemate hädadega “külatarga” poole, kes tundis ravimtaimi ja nende mõju ning riituskombeid. Samas täitis see inimene ka ämmaemanda rolli, kui tõsine häda käes oli.

20. sajandi alguses oli selleks ravitsejaks Võidu-Juula (sündinud Rannal), kes abistas külarahvast nende hädades ja jutustas legende. Meenutuste põhjal rääkis üks legend sellest, kuidas küla ääres asuva Igikivi alt tuuakse tittesid.

Võidu-Juula ravimeetodid olid rohkem kui tavalised ja järgnevalt paar näidet nendest:

Moaljaid (üle keha punased täpid) raviti söe, vee ja hõbesõlega: “pliidi ees oli suur puust toober, kus sees olid söed, vesi ja hõbesõlg. Haiget pesti selle veega ning pärast pesu pandi vesi pudelisse ja moaljate ohver pidi üksinda neljapäeva videvikul selle Kiviniidi kivi juurde viima. Lahkudes ei tohtinud tagasi vaadata ja kui kõik oli õigesti tehtud sai moaljatest lahti.”

“Kui kõht oli lahti, pidi võtma pärna oksa, tumeda koore maha koorima ja valgest niinest keetma kisselli. Seda juues läks kõht tagasi korda.”(Neo-Jaani mamma ravimeetod)

“Kord läinud Kästiki maja põlema. Lapseootel naine käinud seda pealt vaatamas ning suure kuumuse tõttu pühkinud käega põske. Hiljem, kui laps sündis, oli tite põsel punane käe jälg. Probleemile leidis lahenduse Võidu-Juula, kes valmistas rohu, kasutades üheks koostisosaks põlenud maja sütt.”

Tundub, et süsi ja tuhk olid efektiivsed ravivahendid. Isegi kollatõppe haigestunud inimesed raviti tuha abil. Põnevust lisasid ka erinevad riitustalitused. Meenutuste järgi olevat Võidu-Juula sündimisest saadik olnud väga osavate kätega. Ta oskas käsitööd ning tundis taimi. Kui Neo-Jaani mamma vanaks jäi, võttis Juula ravitseja ameti temalt üle. Räägitakse isegi, et ta olevat oma mehe surmatõvest terveks ravinud.

Laste ja noorte osakaal oli 19. sajandil ja 20. sajandi alguses küllaltki suur. Juba 19. sajandi alguses (1824) õpetati külaperedes lastele lugemist. 1863. aastaks oli olemas õigeusu abikool, mis asus Koolielu väikeses hoones. Esimese maailmasõja ajal saare koolide olukord halvenes ning mõned neist peatasid õppetöö tänu pingelisele olukorrale, kuid 1925. aastani tegutses Igakülas algkool, mis asus Laasu taluhoones. Kooli kõrvalt oli vaja teha ka tööd. Poisid olid suvel abiks põllutöödel või merel ning popsi ja vabadikutüdrukud käisid “suulisteks”. Enne 20. sajandit käidi tööl mandri mõisates, aga hiljem, kui majanduslik olukord ja hariduselu paranes, oli võimalus käia talvel kodumajanduse koolides. Talutüdrukud esialgu istusid veel kodus ning said teadmisi kodumajanduse ajakirjadest mis alustas oma tegevust 1920. aastate lõpust.

Kui töö kõrvalt aega üle jäi, korraldasid noored teeõhtuid. Põhiliseks kokkusaamise kohaks oli Jaani-Andruse talu suur kamber, kus oli lähedasti ruumi ning külakostiks küpsetati tavaliselt pirukaid. Teeõhtutele nooremaid lapsi kaasa ei võetud, aga jõulud, jaanipäev ja nelipüha olid need, kus terve küla sai korraks lõõgastuda ning elu nautida.

Esimesel jõulupühal toodi küla jõulupuu Antsu- Jaani tallu ning külarahvas kogunes sinna lõbutsema. Antsu-Jaani talu peremees Ivan oli suur pilli -ja laulumees. Ta ise valmistas ja parandas muusikariistu. Jõuluõhtul oli kogu pere koos, aga muidu käisid vanad mehed perest peresse ning mängisid seal pilli ja tantsisid. Selline komme kestis uue aastani. Uuel aastal käidi naabrite ja sugulaste juures õnne valamas.

Kapitsa ehk Kästiki saun.

Foto Liina Ligi, 2003. erakogu

Jaanipäeval kogunesid noored kiige alla ning tantsiti polkat ja perekonnaavalssi. Küla poisid olid kõik pillimehed ning igav ei hakanud kellegil. Jaanituld tehti Joanistule mäel, kuhu mehed olid kokku toonud kadaka oksid.

Hiljem hüpati üle lõkke, lauldi ja tantsiti. Nooremad lapsed istusid nelja tee ristil Kapitsal ning laulsid seal. Nagu jõulupühade ajal, käisid mehed ka nüüd perest peresse, mängisid kaarte ja jõid õlut.

Nelipühal toodi tuppa kased. Noored kaunistasid kiiged samuti kaseokstega ning kiikusid hommikuni.

Laupäev oli kõigile külaelanikele tähtis päev. Siis pühiti puhtaks külatänavad ja köeti saunad. *Laupäeva õhta on ikka vaikne, sest siis pidada tuul naise kaissu minema-* olla öelnud Laasu Timmu

2. TALUD

Igakülas oli 16 põhitalu, mille baasil tekkis külasse hulgaliselt vabadikukohti ja väiketalusid. Järgnevalt üritan kirjeldada põhitalusid ja nendest hargnenud peresid.

Igaküla aerofoto. Foto Kapten Sukk, 1936. Muhi Muuseum 755:1

2.1. TERALA (66,55 hektarit)

Terala eluhoone. Foto Liina Ligi, 2003. Erakogu

oli külas üks suurematest ja rikkamatest taludest. Täpset talu rajamisaega pole teada, aga arvatavasti on see asutatud hiljemalt 17 sajandil. Põhjasõja elasid taluelanikud üle, sest 1713. aastal elas seal 5 inimest. Terala talul oli oma tuulik ja sepipada. Põhitalu elanike arv kasvas ning lõpuks tuli hetk põhitalust eraldada maad järeltulijatele. Terala talu maad jagati 19. sajandil kolmeks:

MÄE (0,24 hektarit)-vabadikukohas oli püsiv elanikkond 1950. aastani, mil kolhooside tulek raskendas inimeste olukorda maal ning pererahvas lahkus linna.

VÄLJA-väikekoha müüs peremehe poeg 1930. aastal oma kälimehele, kes lammutas maja ning ehitas uue talu-Männiku.

NUKA—oli algul Terala inimeste poolt rajatud vabadikukoht, kuhu hiljem asus elama Neo talu peremehe vend, kes sai ½ kodutalust ja sellega tekkis Nuka.

2.2. NEO-JAANI (32,52 hektarit)

Neo-Jaani eluhoone. Foto Liina Ligi, 2003. Erakogu

Talu oli majanduslikult heal järjel. Tal oli ½ tuulikut ja sepipada. Talukoht on asutatud enne Põhjasõda, mis jäi sõja ajal tühjaks, kuid taasasustati see 1756-1782. aastate vahemikus. Sellest talust on saanud alguse 1939. aastal Kungla.

KUNGLA (33,31 hektarit) talu, oli pool Neo-Jaani talust. Taluhooned jäid tühjaks 1970. aastail, arvatavasti kolhooside tõttu.

2.3. NEO (34,09 hektarit)

Neo eluhoone. Foto Liina Ligi,

2003. Erakogu

Talu asutati hiljemalt 17. sajandil, aga talu elas Põhjasõja üle. Talus oli oma sepapada. Põhitalust on hargnenud Nuka ja Panga.

NUKA (31,32 hektarit) rajati 1920. aastal, mille hooned ehitati endise Nuka vabadikukoha kohale. Talukoht kadus 1950. aastatel.

PANGA–vabadikukoht rajati 19. sajandil, kuid kadus 20. sajandi algul, mil peretütar abiellus ning lahkus kodutalust.

2.4. OELDU, ka RÄÄSTA (51,16 hektarit)

Oeldu eluhoone. Foto Liina Ligi, 2003. Erakogu

Talu asutati arvatavasti enne Põhjasõda, kuid jäi sõja-ajal tühjaks. Taasasustati see hiljemalt ajavahemikus 1756-1782. Talus oli sepapada ja ½ tuulikut (koos Antsu-Matsi taluga). Põhitalust ei saanud maad ükski talukoht. Ennu-Matsi ja Kasemetsa asustati väljaspoole talu.

Kasemetsa varemed.

Foto Liina Ligi, 2003. Erakogu.

KASEMETS (2,9 hektarit) koht rajati 1900.aastatel, kuid kadus 1960. aastatel, arvatavasti kolhooside tõttu.

ENNU-MATSI vabadikukoht asustati 19. sajandi lõpus ning kadus 1920.aastatel, sest järeltulevat põlve ei järgnenud.

2.5. TÕNISE, ka LAURI (33,68 hektarit)

Tõnise eluhoone. Foto Liina Ligi, 2003. Erakogu

Talu on samuti Põhjasõja eelne talu, aga jäi sõja käigus tühjaks. Taasasutati talu 1750.-1756. aastate vahel. Talul oli sepapada ja ½ tuulikut, mida jagati Kästikiga. Tõnise talust said maad Vana-Jaagutoa ja Põllu.

VANA-JAAGUTOA asutati 19. sajandi II poolel, kuid kadus 1930. aastatel, arvatavasti majanduslikel põhjustel.

PÕLLU (16,19 hektarit) rajati 1900. aastatel, kui sai 1/3 Tõnise maadest. Põllu kadus 1950.aastatel.

2.6. ANTSU-MATSI (HANSO-MATSI) (11,78 hektarit)

Antsu -Matsi suveköök (Ehitatud 1912.a.) Foto Liina Ligi, 2001.Erakogu

Talu asustus on jälgitav 1782. aastast. Talus oli ½ tuulikut koos Oelduga, sepapada ja suveköök, mis oli esimene külas ning 1927. aastast kuni sõjani tegutses seal koorejaam. Talust on hargnenud Antsu-Mihkli, Antsu-Pärdi, Männiku ja Laasu.

ANTSU-MIHKLI, ka Nurme (7,08 hektarit) väiketalu asutati umbes 1915. aastal, aga seisis asustatuna vaid pool sajandit. Talu jäi tühjaks 1970. aastail.

ANTSU-PÄRDI, ka Tähe (17,23 hektarit) talu rajati umbes 1910.-1920. aastatel, kuid kadus juba 1950. aastatel. Antsu-Pärdi moodustab 3/9 Antsu-Matsi talust.

MÄNNIKU (12,53 hektarit) talu asutati 1940. aastal, mil Välja väikekoha uus peremees lammutas majad Väljal ja Jaagutoal ning ehitati uue elukoha, Männiku.

LAASU, ka Salu (11,67 hektarit) talu asutati 19. sajandi lõpul. Talul oli oma tuulik ning 1925. aastani tegutses seal kool. 1950. aastatel jäi talu ilma elaniketa ning majapalgid müüdi küttepuuks. Laasu talu taastamine algas 2002.aastal.

Laasu uus suveköök-saun. *Foto*

Liina Ligi, 2003. Erakogu

2.7. RANNA (47,14 hektarit)

Talu jäi samuti Põhjasõja ajal tühjaks, aga taasasutati see ajavahemikus 1756-1782 aastat. Talu pidas vastu 1940. aastateni, mil terve pere lahkus saarelt. Ranna talu hooned lammutati 1950. aastatel arvatavasti võlgade katteks. Talust on saanud maad Ranna-Saadu.

RANNA-SAADU, ka Raja (6,98 hektarit), asustati väljapoole talu piire, kui koht sai 1/7 Uuetalu maadest. Talu asutati 19. sajandi II poolel ja jäi tühjaks 1955. aastal.

Ranna kelder (Ehitatud 1857.a.)

Foto Liina Ligi, 2003. Erakogu

2.8. UUEELU (42,28 hektarit)

Uueelu eluhoone.

Foto Liina Ligi, 2003. Erakogu

Talu asutati 1782. ja 1795. aastate vahel ning tal oli oma tuulik.

SAUE-JAAGUTOA, ka Laanevälja (16,48 hektarit) ja PEETRI-JAANI rajati tänu sellele, et 19. sajandi II poolel kaotasid Uueelu elanikud peremeheõiguse ning oli vaja kusagilt otsast alata. Mõlemad talud kadusid pool sajandit hiljem (1940/1950).

PÄRDI-ANDRUSE (11,81 hektarit) rajati 1907. aastal, mil koht sai 2/9 Uueelu maadest. Pärdi-Andruse elanikud lahkusid 1950. aastatel.

Pärdi-Andruse eluhoone varemed.

Foto Liina Ligi, 2003. Erakogu

2.9. ENNU (25,18 hektarit)

Ennu eluhoone. Foto Liina Ligi, 2003. Erakogu

Talu on samuti Põhjasõja üle elanud talu ning jätkas tegevust ka sõja ajal ja pärast seda. 1930. aastatel jagati maa ja maja kahe pere vahel ära (ADRU ja ENNU).

UUETOA (1,72 hektarit) asutasid 19. sajandi lõpul Ennu inimesed. Talu kadus, nagu enamus talusid 1950. aastatel.

Uuetoa varemed. Foto Liina Ligi, 2003. Erakogu

2.10. MIHKLI – AADU (60,69 hektarit)

Mihkli - Aadu eluhooned. Foto Liina Ligi, 2003. Erakogu

Talu on asutatud hiljemalt 1811 aastal, kuid ka 18.-19. sajandi vahetusel on seda talu mainitud. Talul oli oma tuulik.

TÕNU-AADU (15,19 hektarit), talu rajati umbes 1900 aastal, mis on 1/5 Mihkli-Aadu maadest, aga järeltulijate puudumisel kadus 1960. aastatel.

2.11. PÄRDI-MIHKLI

Asustus on jälgitav hiljemalt 1731 aastast, kuid on võimalik, et talu on Põhjasõja eelne. Pärdi-Mihklil oli ½ tuulikut koos Pärdi- Matsiga. Pärdi-Mihkli kadus 1950. aastatel, kuna talu müüdi Pärdi-Matsile.

Pärdi-Mihkli eluhooned. *Foto Gustav Ränk, 1938.*

Muhu Muuseum. 828:65

PÄRDI-MATSI (56,48 hektarit) talu rajati 1915. aastal, mil kaks venda jagasid põhitalu pooleks. Talus oli sepapada.

Pärdi-Matsi eluhooned. *Foto Liina Ligi, 2003. Erakogu*

UUE-PÄRDI (15,94 hektarit) koha sai endale kolmas vend ning rajas sinna umbes 1910. aastal maja. Koht kadus siiski 1950. aastail, sest järeltulijaid enam polnud.

NURGA vabadikukoht ehitati 19. sajandil, kuid kadus 1920. aastal, järeltulijate lahkumise tõttu ning koht oli ise nii väike, et oli mõttetu seda pidada.

VESKI (8,88 hektarit) talu ehitas Nurga vabadikukoha järeltulija umbes 1900. aasta paiku, kuid müüs hiljem ära. Talu püsib tänaseni.

Veski eluhoone. Foto Liina Ligi, 2003. Erakogu

2.12. PÄRDI-JÜRI, ka ORU (44,36 hektarit)

Talu jäi Põhjasõja ajal arvatavasti tühjaks, kuid see taasasustati 1756. aastaks. 1940. aastaks viidi Pärdi-Jüri hooned küla keskelt metsa äärde ja uueks talu nimeks pandi ORU, mis kadus pärast II maailmasõda, 1950. aastal. Maata ei jäänud ka peremehe vend, kes sai 1/3 Pärdi-Jüri kohta ja 1930. aastal rajas endale Võidu.

VÕIDU (19,87 hektarit) talu kadus 1950. aastatel, mil järeltulijad müüsid taluhooned maha ning uus omanik viis need Mõisakülla.

Maad sai Pärdi-Jürilt ka MARDI koha peremees, kes asus sinna elama 19. sajandi keskpaigas. Koht püsis 1920./1930. aastateni. Üks Mardi talu peremehe poegadest sai maad ja rajas

ANDRUSE (10,17 hektarit) talukoht rajati 19. sajandi lõpupoole. Talumaja lammutati aga 1958. aastal.

2.13. ANTSU-JAANI, ka MURU (24,52 hektarit)

Talu on ilmselt Põhjasõja eelne ja Põhjasõja üle elanud. 20. sajandi alguses jagati talu pooleks ning peremehe vend rajas Jaani-Andruse. Antsu-Jaani kadus pärast Teist maailmasõda.

JAANI-ANDRUSE (23,63 hektarit) talu, kuid kadus samuti pärast sõda.

Jaani-Andruse taluõu. Foto Liina Ligi, 2003. Erakogu

JAANI-SAADU (4,11 hektarit) väikekoht rajati natuke vähem kui veerand sajandit hiljem, umbes 1915. aastal ning see püsib tänaseni suvilana.

Jaani-Saadu eluhoone. Foto Liina Ligi, 2003. Erakogu

2.14. KÄSTIKI (39,39 hektarit)

Kästiki eluhoone varemed. Foto Liina Ligi, 2003. Erakogu

Talukoht jäi arvatavasti Põhjasõja ajal tühjaks, kuid oli taasasustatud juba 1738. aastaks. 20. sajandi alguses oli talul ½ tuulikut, mida jagati Tõnise taluga. Kästiki taluhooned pole veel kadunud, kuid need lagunevad. Kästiki talust on hargnenud Risti, Ennu-Laasu, Laasu ja Matsi.

RISTI (6,28 hektarit) väiketalu, mille asutas Kästiki peremehe vend 19. sajandi lõpupoole, kuid müüdi hiljem perekondlikel põhjustel. Uue peremehe järeltulijad lahkusid Ristilt pärast II maailmasõda ning koht jäi tühjaks.

ENNU- LAASU väikekoha rajas Kästiki peremehe teine vend 19. sajandi lõpus, kuid see kadus samuti pärast sõda, 1946. aastal.

Kästiki peremehe kolmas vend rajas endale LAASU koha 19. sajandi lõpus. 1920. aastatel müüs ta selle Antsu-Matsi talust pärit mehele maha (vt. Antsu-Matsi) kuid 1950. aastal lahkusid sealsed elanikud ning majapalgid müüdi ära.

MATSI (12,60 hektarit) talu rajas endale Kästiki peremehe üks poegadest 1912. aastal, kui ta sai ¼ isatalu kohast. Viimase järeltulija surma tõttu toimus omanike vahetus ning 1990. aastate algusest on talust saanud suvekodu.

Matsi korrastatud eluhoone. Foto

Liina Ligi, 2003. Erakogu

2.15. UUETALU, ka LOOTUSE (10,23 hektarit)

Koht on rajatud ilmselt enne 18. sajandit, aga jäi Põhjasõja ajal tühjaks. Talu taasasutati 1756.-1782. aastate vahel. 1930. aastatel jagati talu viieks. Uuetalu kadus alles pärast Teist maailmasõda, 1946. aastal. Talust on hargnenud Niidialuse, Kasevälja ja Lõhmuse, mis oli ainuke, kes sai maad Uuetalult.

NIIDIALUSE (4,07 hektarit) väikekoht rajati umbes 1900. aastal. Talukoht püsib tänaseni.

Niidialuse eluhooned.

Foto Liina Ligi, 2003. Erakogu

LÕHMUSE (12,90 hektarit) talu sai 2/7 Uuetalu maast ning koht rajati 1937. aastal. Talu on täies jõus veel praegugi.

Lõhmuse eluhoone.

Foto Liina Ligi, 2003. Erakogu

KASEVÄLJA (5,57 hektarit) väikekoht rajati samuti 1900. aastal, kuid kadus pärast sõda, nagu ka Uuetalu.

2.16. IIVARDI (42,81 hektarit)

Iivardi eluhoone. Foto Liina Ligi, 2003. Erakogu

Talu jäi Põhjasõja ajal tühjaks, kuid see taasasustati 1756. ja 1782. aasta vahel. Talul oli oma sepapada.

Iivardi talu hoovi peal asus KOOLIELU väikekoht, mis oli ehitatud 19. sajandi II poolel, aga lammutati 1936 aastal, mil selle viimane elanik lahkus külast.

UUE- SAADU (11,47) talu maa saadi Uuetalu maadest, kuid peremees oli Iivardilt. Talu rajati umbes 1900. aastal. tänaseks on see koht kadunud.

* *RUNNI PENDI* talukoht on ajalooline. Sellest palju ei teata, sest koht kadus juba 19. sajandi teisel poolel. Arvatakse, et see muudeti väikekohtadeks. Talu vanus ulatub aga 18. sajandi algusesse, mil selle nimi oli *RUNNI ADO*, kuid alates 1858. aastast on nimeks saanud Runni Pendi. Talust on alles jäänud vaid tänava nimetus- Runni tänav.

Runni tänav. Foto Liina Ligi, 2003.

Erakogu

* *JAAGUTOA* talukoha alguseks on 19. sajand, mil, juttude järgi Runni Pendi koha esialgsed elanikud sinna elama asusid, kui nad peremeheõigused Runni Pendil kaotasid. Talu ise kadus 1940. aastatel, mil uus omanik selle maha lõhkus ja Männiku talu ehitas. (vt. Antsu-Matsi)

2003. aasta seisuga on külas vaid 11 eluhoonet, mida kasutatakse aastaringselt ja 7 põhiliselt suveperioodil kasutatavat eluhoonet.

Kästiki talu hooned on küll viletsas seisus, kuid koha omanik on hakanud olukorda parandama. Laasu talukohale on ehitatud uus majake, mille hetkefunktsioon on praegu veel suvekodu, kuid praegused omanikud plaanivad kunagi sinna pärieks jääda.

Jaani-Andrusele ehitatakse uut suvemaja..

Seisuga, mai 2005, elab Igakülas alaliselt 18 inimest, neist 10 naist ja 8 meest. Vanuseliselt on 13 inimest pensionieas. Kõige vanem inimene oli Mihkli-Aadu perenaine Raissa Nõu, kes elas 100 aastaseks. Suvel lisandub põhielanikele veel suvitajaid ja külalisi.

Mihkli-Aadu perenaine Iisa. Foto Liina Ligi, 2003. Erakogu

3. PERED

Järgnevalt kirjutame külaperedest. Ajavahemikuks on võetud 20. sajand.

3.1. TERALA talu peremeheks oli 19. sajandi lõpul **Mihkel Kesküla**. Tema naine Leena oli pärit Paenase külast. Abielupaar ei saanud lapsi, aga järeltulijat taheti väga. Juhtus nii, et

Leena õel, Marel, kes elas Peetri-Jaanil, suri mees. Mare poeg **Aleksander Naaber** oli sel ajal ainult paari aastane ning et õe koormat kergendada, võtsid Mihkel ja Leena poisi endale kasulapseks. Täiskasvanuna abiellus Aleksander Mihkli-Aadult pärit Riiaga ning neil oli kaks last, **Vilma** ja **Hillar**. Tütar elab veel praegugi isakodus.

MÄE vabadikukoha ehitas Mihkel Kesküla isa oma teisele pojale Jaanile (Jüri?), kui too abiellus **Kristiina Uustaluga** (hiljem Keskküla), kes oli pärit Pärdi-Jürilt. Lapsi neil ei olnud.

VÄLJA väikekohas elas Mihkel Kesküla teine vend **Ivan Kesküla**. 1930. aastal müüs Ivani poeg **Ivan Kesküla** talu oma kälimehele Antsu-Matsi **Joosep Osale**. Joosep võttis endale naiseks Riste, kes oli pärit Igaküla Jaagutoalt. Laste, **Floriida** ja **Endli** sünniga perre jäi Välja koht väikeseks ning 1940. aastate alguses lammutas peremees Joosep maja ära ning kolis Koguva küla serva ja ehitas Männiku koha. Käesolevalt elab seal Floriida.

3.2. NEO-JAANI peremees oli 1939. aastal **Ivan Vapper**. Ivani naine oli pärit Nautse küla Pärdi talust. Neile sündis kaks tütar, **Juulia** ja **Raissa** (**Iisa**). Talu sai endale vanem tütar Juulia, kes jäi aga üksikuks. Teine peretütar Raissa abiellus Paenase külast pärit Andrus-Mihkli **Ivan Alasiga**. Paaril sündis kaks poega, Tõnu ja Anton. Perekond kolis millalgi Viljandisse.

Kui Juulia suri, läksid talu hooned kolhoosile ja lõpuks müüdi **Olav ja Laine Linnasele**, kes elavad seal aastaringselt. Nendel on tütar **Kadri**.

KUNGLA väiketalu peremeheks sai 1939. aastal Neo-Jaani jagamisega **Gerassim (Georg või Jüri) Vapper**, kes oli Ivan Vapperi vend. Georg Vapper võttis endale naiseks Igaküla Pärdi-Jürilt pärit **Ruudu** (Noor). Neil oli kolm last, **Sinaida, Florida** ja **Feliks**. Sinaida elab koos Nautse Pärdilt pärit Jüriga Kanadas, Floriida ja Feliks elasid Kuressaares.

3.3. NEO talu peremees oli 1939. aastal **Ivan Müürisepp** (1890-1974), kes aastatel 1927-1934 oli Muhu-Suure valla vallavanem. Ivani naine Iriina oli pärit Igakülast Pärdi-Jürilt, ning neil oli üks poeg, **Arnold (Arno)**, kelle abielu Lydiaga kestis lühikest aega, kuna naine suri. Pärast Lydia surma lahkus Arno isakodust ning suundus Saaremaale koos Igakülast pärit tüdrukuga, Elvi Uustaluga. Arno müüs talu **Mati Palule**, kes koos naise **Kaja** ja poegade, **Toomase** ja **Tiiduga** sinna suvekodu rajasid.

NUKA (ka Koidu) talu peremees oli **Maksim Müürisepp**, kes oli Ivani vend. Maksim asutas Nuka talu, kui vennad jagasid Neo maa kaheks. Maksimi naiseks oli Põitse külast pärit Tiina, kes aga suri noorena. Nende poeg **Elmar** mobiliseeriti Saksa sõjaväkke ning jäi sõjas kadunuks. Maksim ei jäänud aga kauaks üksi. Uuesti abiellus ta Kõinastult pärit Matsi Juulaga, kuid lapsi neil ei olnud.

PANGA vabadikukoha peremeheks oli Ivan Müürisepa vend **Tõnu Müürisepp**. Tõnu võttis endale Koguva Laasult naiseks **Reeda**, kellega tal oli tütar **Riste**. Kui Riste abiellus Paenase Iivardilt pärit **Nikolai Abega**, ostsid nad endale Veski koha Igakülas.

3.4. OELDU (ka Räästa) talu peremeheks oli **Aleksander Liik** (1860-1941). Aleksander abiellus Igaküla Uuetalult pärit Kadriga ja perre sündis neli last, **Ivan, Madis, Aleksander** ja **Raissa**. Kuna Ivan oli kõige vanem, sai temast ka tulevane talu peremees. Madis suri juba keskeas. Ta oli aga väga ettevõtlik mees, ehitades Igakülasse esimese lubja-ja telliskivi tegemise ahju. Poeg Aleksander läks Tallinnasse kooliõpetajaks. Tütar Raissa, keda kutsuti ka Ruuduks jäi üksikuks ning elas kuni surmani Oeldul. Noorpermees Ivan abiellus Külasema Marjaväljalt pärit Juulaga, kes oli Ivardi Ingeli õde. Ivanil ja Juulal oli kolm last, tütred

Leida, Aino ja poeg **Uno**. Kõik kolm elavad Tallinnas. Leidal on poeg **Andres** ja Unol on tütar **Kadri Liik**.

ENNU-MATSI vabadikukoha peremeheks oli Oeldu peremehe Aleksender Liigi neljas vend **Timofei Liik**. Ta naine Raissa, keda kutsuti ka Ruuduks oli pärit Ansu-Jaanilt. Neil oli üks tütar **Leena** ja kaks poega, Madis lasi end maha ja Joosep suri tiisikusse.

*KASEMETS*A peremeheks oli **Timofei Liik**, kelle isa **Ivan Liik** oli Oeldu peremehe Andrei teine vend. Timofei ema nimi oli **Raissa**, kes oli pärit Neo-Jaanilt. Timofei võttis endale naiseks Rintsi külast pärit Maria ning neile sündis kaks last, **Rein** ja **Juta**.

3.5. TÕNISE (ka Lauri või Lutsu) talu peremees oli 20. sajandi alguses **Mihail Puu**. Mihail võttis endale naise Riia Paenase külast Antsu talust. Perre sündis üks tütar, **Elfriide**. Mihailil oli ka kaks õde, **Iriina** ja **Juulia**. Elfriide elab praegu isatalus.

Tõnise köök. Foto Liina Ligi, 2003. Erakogu

VANA-JAAGUTOA peremeheks oli **Mihkel (Mihail) Puu**, kes pärineb Tõniselt. Mihklil ja ta naisel oli kaks poega, **Ivan**, kes läks elama Rootsiverre ja **Madis**, kes abiellus Ridasi **Lingaga**.

PÕLLU peremeheks sai **Matvei Liik**, Oeldult, kui ta abiellus Juulia Puuga, kes sai kaasavaraks 1/3 Tõnise maadest. Neil oli seitse last. Neli poega, **Ivan**, **Nikolai**, **August**, **Heini** ning kolm tütart, **Raissa**, **Helena** ja **Lydia**. August ja Heini sattusid sõja ajal välismaale ning hakkasid merd sõitma.

3.6. ANTSU-MATSI 1939. aastal oli talu peremees **Matvei Osa**, kes abiellus Igaküla Mäelt pärit **Ekatarinaga**. Neil sündis kaks poega, **August** ja **Feodor**, kuid mõlemad poisid mobiliseeriti Vene sõjaväkke ja jäid seal kadunuks. Matveil oli veel kolm venda, **Joosep**, kes

rajas endale kodu Männikule (v.t. Välja),**Timofei** läks elama Laasule ja **Ivan**, kes suundus Hellamaale. Ivanil oli neli last, **Armilde, Miralda, Elmar ja Vello**.

Pärast Ekatarina surma jäid hooned kolhoosile, hoonestusest säilinud suveköögi ostis Timofei Osa, Matvei vend, suvekoduks tagasi. Käesolevalt suvitab Antsu Matsil Timofei vanem tütar **Leida Kirst** ja tema tütre, **Inna Ligi** perekond.

Matvei Osa matused.

Pildil vasakult naine Ekateriina, õed Maria ja Raissa, vennad Joosep, Ivan ja Timofei . *Erakogu*

Ansu-Matsi Matvei, Joosep, Ivan ja Timofei. *Erakogu*

ANTSU- MIHKLI (ka Nurme) peremees oli **Mihkel (Mihail) Osa**, kes oli Antsu-Matsi talusse kasulapseks võetud. Ta elas seal koos oma naise Uuetalu **Ingeliga**. Mihkli ja Ingeli lapsed müüsid talu **Ivan Väärtnõule**, kes tuli sinna Uuetalult. Tema naine Eleena oli pärit Igaküla Rannalt. Ivanil ja Eleenal oli kaks last, tütar **Efrosiina (Siina)** ja poeg **Hermann**, kes läks elama Kanadasse. Siina läks pärast abiellumist elama Jõgevale ja tal on kaks last, **Ahto** ja **Maie**, kes soovivad hoonestust taastada suvekoduna.

ANTSU- PÄRDI (Tähe) talu peremeheks sai Antsu-Matsi vanaperemehe Aleksei vend **Ivan Osa**. Ivani naiseks sai Eleena, kes oli pärit Igaküla Pärdi-Jürilt. Ivanil ja Leenal oli üks tütar **Olga**, kes läks elama Hellamaale. Tal oli kaks poega **Olev** ja **Aller Kumpas**.

LAASU (Salu) talu peremees oli **Timofei Osa**. Tema naine Liina oli pärit Igaküla Rannalt. Perre sündis kuus last. Kolm tüdrukut **Leida**, **Reseda** ja **Evi** ning kolm poega **Jaan**, **Heino** ja **Eduard**. Kõik lapsed kolisid Tallinna. Käesolevalt taastab noorem tütar **Evi Tomingas** hoonestust.

3.7. RANNA talu peremees oli 1939. aastal **Joosep Sõber**. Tema naine Eleena oli pärit Viiraküla Tiiriki talust. Peres oli kuus last, pojad **Ivan, Vassili ja Feodor** ning tütreid **Sinaida, Leoniida ja Liidia**. Vanimast pojast, Ivanist sai talu hilisem peremees. Tema naine Liisi oli Saare lastekodust. Ivanil ja Liisil oli samuti kuus last, kaks poega **Rein ja Laur** ning neli tütar **Madelion, Adeleid, Liide ja Liivi**.

Kivist potipesu kauss Rannal. Foto Liina Ligi, 2003. Erakogu.

RANNA-SAADU talu perenaine oli pärast isa surma **Juulia Väärtnõu**, neiupõlvenimega Sõber. Juulia abiellus Igaküla Kaseväljalt pärit **Madis Väärtnõuga** ning neil oli kolm last. Pojad **Madis ja August** ning tütar **Linda**, kes abiellus Uuetalult pärit **Anton Väärtnõuga**. Nende lapsed olid **Alfred**, kes elas Tallinnas ja **Õie**, kes läks elama Pärсамale.

3.8. UUELU peremeheks sai **Ivan Naaber**, kui ta tuli Uuelule koduväiks Peetri-Jaani vabadiku kohast. Tema naise nimeks oli **Raissa**, kuid teda kutsuti **Ruuduks**. Neil oli kolm last, aga viimane suri väiksena. Poeg **Arteemi** sai uueks peremeheks ning tütar **Ludmilla** läks elama Saaremaale.

SAUEAUGU (ka Jaagutoa, Laanevälja) viimane perenaine oli **Eriina Sõber**, kesoli pärit Vana-Jaagutoalt ja ta abiellus Rannalt pärit **Andrus Sõbraga**. Eriinal ja Andrusel oli kolm tütart, **Elfriide**, **Aino** ja **Asta** ning üks poeg **Kalju**. Teine poeg **Alfred** suri noorelt. Kõik lapsed on kolinud Pärnusse.

PÄRDI- ANDRUSE perenaine oli 1939. aastal Uuelu Raissa Sõberi õde **Ekateriina Sõber**. Tema mees **Andrus** oli pärit Igaküla Nurgalt. Lapsi Ekateriinal ja Andrusel ei olnud, kuid nende juures elasid Ekateriina õetütred **Juulia** ja **Raissa Tagaküla**.

PEETRI-JAANI viimane peremees oli **Mihail Naaber**, kellel oli kaks venda **Ivan** ja **Aleksander**. Ivanist sai Uuetalu koduväi ja Aleksander anti Terala Mihkli ja Leena Kesküla kasulapseks. Peetri-Jaani peremees Mihali võttis endale naiseks Nautse Jaagu-Mihklilt pärit **Maria**. Perre sündis kaks last, **Boriss** ja **Endel**.

3.9. ENNU (Atru) talu peremees oli 19. sajandi alguses **Matvei Liik**. Matvei oli abielus kaks korda. Tema esimene naine **Juula** oli pärit Põitse külast. Juulaga sai Matvei viis last, poja **Valentini** ja tütred **Liidia**, **Evgeenia**, **Elviine** ja **Salme**, kes suri aga lapsena. Teist korda abiellus Matvei Uuelult pärit **Eleenaga**. Neil sündis vaid kaks last, **Helju** ja **Kalju**. Esimesest abielust pärit Valentin elas talu jagamise järel oma perega ühes talu pooles, kuid kolhoosi ajal läks ta Neo-Jaanile. Praegu elab talus tütar **Helju** koos oma mehe **Einar Roots*^u** ja poja **Eroga**.

Külavainu. (Taamal Ennu talu). *Foto Liina Ligi, 2003. Erakogu.*

UUETOA peremeheks oli talu rajamisest alates **Egor Liik**. Tema naise nimi oli **Juula**. Neile sündis viis last, pojad **Madis**, **Timofei** ja **August** ning tütred **Juulia** ja **Evgeenia**. 1939. aastast kuulus vabadikukoht tütar Juuliale, kes läks peagi mandrile elama. Sõjaajal elas Uuetoal August naise Leenaga, neil on tütar **Urve**.

3.10. MIHKLI-AADU talu peremeheks oli 20. sajandi alguses **Matvei Nõu**. Matvei naine Ingel oli pärit Paenase külast. Lapsi oli peres kaheksa. Poeg **Matveist** sai kaugesõidu kapten, tütar **Iriina** abiellus **Andrus Väärtnõuga** Igaküla Niidialuselt, **Riia** abiellus **Aleksander Naaberiga** Igaküla Teralalt, **Liina** abiellus **Timofei Väärtnõuga** Igaküla Uuetalult, **Juula** abiellus **Padaeite Vasseliga** Kansi külast, **Ruudu** ja **Leena** olid üksikud. Poeg **Mihailist** sai järgmine Mihkli-Aadu peremees. Tema naiseks sai **Raissa (Iisa)**. Perekond oli paljulapseline, kuid mõned lapsed surid varakult. Pojad **Uno**, **Ermi** ja **Arvo** elavad kodus. Unol on naine **Evi**. Lisaks nendele meestele, oli peres veel neli poega, **Edmund**, **Eino** ja **Villem**, **Alvi** kes kõik läksid elama mandrile, Alvi läks Austraaliasse ning kolm tüdruku, **Milde**, **Elga** ja **Õilme**. Milde läks abielludes elama Uuelule, Elga läks kokku elama Iivardi **Johannesega** ja elab praegu Iivardil. Õilme elab Tallinnas.

TÕNU- AADU talu peremeheks sai Matvei Nõu vend **Timofei Nõu**. Timofei abiellus Igaküla Antsu-Matsilt pärit Raissaga ning neil oli kolm poega **Timofei**, **Feodor**, kes uppus ning **Matvei**, kes jäi Venemaale kadunuks. Kolmest tüdrukest kaks, **Juula** ja **Liina** surid väiksena, **Raissa** elas Saaremaal.

3.11. PÄRDI –MIHKLI peremees oli **Mihkel (Mihail) Sõber**. Tal oli vend **Madis**, kes rajas endale talu Pärdi-Matsile. Mihkel võttis endale naiseks **Mare** nimelise tüdruku. Neile sündis kaks tütart **Ida** ja **Salme**.

PÄRDI- MATSI talu peremees oli Mihkli vend **Madis Sõber**. Madise naine Riste oli pärit Koguva külast Ranna perest. Nendel olid pojad **Madis** ja **Artur** ning tütreid **Iisa**, **Tiina** ja **Roosi**. Poeg Madisest sai uus talu peremees ning ta võttis omale naiseks Linnuse küla Vaadult pärit **Emilia (Ella) Kesküla**. Neil oli kolm last, **Heino**, **Meida** ja **Asta**. Heino suri noorena, Asta on abielus ja elab Tallinna lähedal Haabneemel, lapsi ei ole. Meida abiellus **Eimar Lepikuga**, elab Kuressaares, ning neil on kaks last, **Priit** ja **Ene**. Priit on käesolevalt peremees ja kasutab hooneid suvitamiseks.

UUE-PÄRDI peremees oli **Mihail Sõber**, kes oli pärit Pärdi-Mihklilt. Tema esimene naine oli pärit Mihkli-Aadult, kuid suri sünnitades. Mihaili poeg elas vaid poole aastaseks. Mihail abiellus uuesti alles kuuekümnepäevase vanuselt. Tema teine naine **Riste** oli pärit Oeldult. Perre sündis kaks last- **Ivan** ja **Joosep**. Ivan kolis 1950. aastail Orissaarde ja Joosep oli kaugsõidu kapten.

NURGA talu peremees oli **Mihkel Sõber**. Mihkli naine Mare oli pärit Pärdi-Mihklilt ja nendel oli üks poeg **Tõnu**.

Üks versioon räägib, et seal elas Pärdi-Andruse talu perenaise Ekateriina Sõberi abikaasa Andrus, koos oma emaga, kes oli pärit Pärdi-Mihklilt. Andrus oli vallaslaps ja ema vennad olid ehitanud neile väikese maja. Arvatavasti, kui Andrus abiellus Ekateriinaga Uuelu talust, ehitas Andrus Pärdi-Andruse koha ja Nurga jäi Mihail Keskülale.

Teine allikas räägib, et Mihkel Kesküla tuli Kõinastu saarelt Pärdi-Mihklile sulaseks ja võttis endale naise Mare. Neile ehitati Uietoja taha pisike maja. Nende poeg oli aga Tõnu.

VESKI peremees oli **Tõnu (Timofei) Kesküla**, kes Pivarootsi elama asudes müüs koha Paenase Iivardilt pärit **Nikolai Abele**. Nikolai naine Riste oli pärit Igaküla Pangalt ning neil oli kolm last. Tütred **Rodefia** ja **Salme** ning poeg **Augustin**, kes jäi Venemaal kadunuks. Praegu elab Veskil tütar Salme Abe. Rodefia elab Pärnus.

3.12. PÄRDI- JÜRI peremees oli **Matvei Uustalu**, kelle naine Raissa oli pärit Tupenurme külast Mihkli Jaagu talust. Neil oli kolm last. Poeg **Vambola**, tütar **Leida**, kes elab Orissaares ja **Helmi**, kes suri Venemaal.

RUNNI-MARDI (Mardi) peremees oli **Aleksander Uustalu**. Tal oli naine ning tütar **Mare**, kes võttis endale meheks ühe Paenaselt pärit noormehe.

ANDRUSE peremees **Matvei Uustalu** oli pärit Igaküla Mardilt. Matvei naine Riste oli pärit Linnuse Oolult. Neil oli kaks last, **Aleksander** ja **Eleena**. Aleksanderist sai ka järgmine Andruse talu peremees. Eleena abiellus Võlla Mardi **Ivaniga** ning lahkus kodust. Poeg Aleksander võttis endale naise Koguva külast Nuka talust. Naise nimi oli **Riste** ning perre sündis üks laps **Elvi**, kes läks elama Saaremaale. Teist korda abiellus Aleksander Riste õe **Liinaga**. Neil oli kaks last, poeg **Heino** ja tütar **Vaike**. Mõlemad läksid mandrile elama.

VÕIDU talu peremees **Ivan Uustalu**, oli Pärdi-Jüri peremehe Matvei vend. Ivani naine **Juula** oli Igaküla Ranna talust pärit. Neil oli vaid üks tütar **Floriida**, kes abiellus Rootsivere Välja (Runni) **Heinoga** (Ärni). Kolhoosi aegadel läks kogu pere Tallinna elama.

3.13. ANTSU-JAANI talu peremees oli 20. sajandi alguses **Ivan Liik**. Enne oli talu peremeheks Ivani isa **Andrei Liik**. Andrei naine Kadri oli pärit Koguva külast Sumari talust.

Ivani naine Juula pärines Igaküla Kasemetsalt. Peres oli seitse last, kaks tüdart **Aino** ja **Erna** ning viis poega **Heimar**, **Ahto**, **Arvo**, **Elmut** ja **Enn**.

JAANI-ANDRUSE peremees oli Ivan Liik`i isa, Andrei vend **Andrus Liik**. Andruse naine **Iriina** oli pärit Tupenurme küla Saare talust. Kuna neil lapsi polnud, võtsid nad endale kasutütre **Nelli Suurtee**. Hiljem abiellus Nelli **Johannes Mudaga**, kes oli Hiiumaalt pärit. Johannesest sai ka hilisem talu peremees. Nellil ja Johannesel oli kolm poega, **Meinhard**, **Mati** ja **Martin**.

JAANI-SAADU peremees oli Antsu-Jaani vanaperemehe Andrei Liik`i vennapoeg **Aleksei Liik**. Alekseil oli veel kaks venda **Vassili** ja **Anton**, kes läks Tamsele koduväiks ning õde **Eriina**, kes abiellus Matsi **Ivaniga**. Aleksei naine Kristiina oli pärit Põitse külast ning neil sündis poeg **Bruno**, kes kasutab kohta suvekoduna.

3.14. KÄSTIKI 1900. aastatel oli talu peremees **Timofei Kuuse**. Timofei võttis endale naiseks Tupenurmelt pärit Tiina. Perre sündis viis last. Pojad **Timofei**, kes jäi Venemaale kadunuks, **Elmar**, kellest sai järgmine peremees ning **Endel**. Tütred **Liidia** ja **Serafiima**.

Kästiki kelder. Foto Liina Ligi, 2003. Erakogu.

RISTI peremees oli Kästiki peremehe Timofei vend **Aleksei Kuuse**. Tema naine Iriina oli pärit Viiraküla Andruselt. Peres oli kolm last, **Mihkel, Ivan** ja **Iriina**. Kui Aleksei ära suri, müüs tütar Iriina maja **Andrei Sõberile**, kes tuli sinna Saue-Jaagutoalt, sest Iriina abiellus Koolielult pärit **Madisega** ning noored kolisid sinna elama. Andrei Sõberi lapsed, Elfriide, Aino, Asta ja Kalju kolisid Pärnu linna.

ENNU-LAASU peremees **Andrus Kuuse**, oli Kästiki peremehe Timofei teine vend. Andrusel ja tema naisel oli kaks tütar **Juula** ja **Mare**. Mõlemad jäid elu lõpuni üksikuks.

MATSI peremeheks sai Timofei Kuuse kolmas vend **Matvei Kuuse**. Matvei võttis endale naiseks Igaküla Uuetoalt pärit Ingeli. Neil oli neli poega, **Ivan, Timofei, Aleksander** ja **Anton**, kellest sai järgmine Matsi talu peremees ning kolm tütar **Iisa, Juula** ja **Liina**. Pärast Antoni surma müüdi koht **Aasa** ja **Uno Aavik`ule**.

3.15. IIVARDI talu peremees oli 1939. aastal **Mihail Osa**. Tema naine Ingel oli pärit Külasema külast Marjaväljalt ning neil oli kolm last. Poeg **Voldemar**, kes jäi Venemaal kadunuks, **Johannes** elas kuni surmani koos oma elukaaslase **Helgaga** kodus ning tütar **Reet** Tallinnas.

Iivardi aida unkaaken. Foto Liina Ligi, 2003. Erakogu.

KOOLIELU peremees oli Iivardilt pärit **Mihail Osa**. Tema naine Maria oli pärit Antsu-Matsilt. Neil oli kolm last, poeg **Matvei**, kellest sai järgmine taluperemees ja tütred **Ruudu** (Raissa) ja **Juula**. Juula abiellu Kõinastu Nuka **Aleksanderiga** ning lahkus kodust. Poeg Matvei võttis endale naiseks Ristilt pärit **Riina** ning perre sündis kolm last, **Helmut, Viktor** ja **Melanie**.

UUE-SAADU (ka Kõue) talu peremees oli **Aleksei Osa**, kelle naine Ruudu oli pärit Igaküla Neolt. Neil oli üks poeg **Timofei** ja tütar **Juulia**. 1939. aastal oli talu peremeheks Timofei. Ta oli abielus Uuetalu tüdruku **Eliisavetaga**, kes oli viimati ka talu perenaine, sest Timofei hukkus Saaremaa lahingutes 1941 aastal. Eliisavetal ja Timofeil lapsi ei olnud.

3.16. UUETALU (ka Lootuse) peremeheks sai pärast **Madis Väärtnõu** surma poeg **Maksim Väärtnõu**. Maksimi naine **Leena** oli pärit Igaküla Neolt ning neil oli viis poega **Ivan, Timofei, Aleksander, Anton** ja **Feodor** ning tütar **Eliisavet**. Järgmiseks peremeheks sai poeg Feodor.

NIIDIALUSE väikekoha peremeheks oli Uuetalu vanaperemehe Madise kasuvend **Andrus Väärtnõu**, kes oli kasulapseks võetud Igaküla Kaseväljalt. Andruse naine **Riina** oli pärit Mihkli-Aadult. Neil oli viis poega, **Mihkel, Arteemi, Arseni, Oskar** ja **Joosep** ning kaks tütart **Liina** ja **Elvi**.

KASEVÄLJA väikekoha peremeheks oli Uuetalu vanaperemehe Madise teine vend **Mihkel Väärtnõu**. Mihklil ja ta naisel oli palju lapsi. Kuna majanduslik olukord ei võimaldanud kõikidele lastele piisavalt pakkuda, anti poeg **Andrus** kasupojaks Niidialusele ning tütar **Mare** kasutütreks Soondale. Tütred **Ruudu, Kadri** ja **Juula** ning poeg **Madis** kasvasid üles kodus. Täiskasvanuna läks Madis Ranna-Saadule koduväiks ning talu jäeti tütar Juulale.

LÕHMUSE peremeheks läks Uuetalu peremehe Maksimi poeg **Timofei Väärtnõu**. Timofei naine Liina oli pärit Igaküla Mihkli-Aadult. Perre sündinud lastest jäid elama ainult tüdrukud, **Hilju, Vilma, Ilme, Elle** ja **Tiia**. Hetkel elab talus Timofei tütar Tiia, koos mehe **Villu** ja poja **Timoga**. Vanemad lapsed, kaksikud **Liina** ja **Olev** on kodutalust lahkunud.

3.17. JAAGUTOA peremees oli **Madise** ja **Maria Verendeli** poeg **Ivan Verendel**. Tal oli veel kaks õde **Riste** ja **Riina**. Riste abiellus Antsu-Matsi Joosepiga ja nad läksid elama Väljale. Ivan abiellus Koolielult pärit Ruuduga ja nad läksid elama Saaremaale Maasile. Enne müüs ta Jaagutoa talu **Feodor Söbrale**, kes elas seal lühikest aega koos naise **Juulaga**. 1940. aastal ostis selle maja **Joosep Osa**, kes maja lõhkus ning ehitas külast välja uue koha nimega Männiku. Joosepi ja Riste lapsed olid Endel ja Floriida. Endel elas Tallinnas, aga Floriida jäi

kodutallu kui ta oli abiellunud Koguva Sumarilt pärit **Ferdinand Tüüriga**. Neile sündis kaks poega **Tiit** ja **Tõnis**. Floriida elab tänaseni oma kodukohas.

* **EKU** (Võrkaia) koha ostis 19. sajandi lõpul Jüri Paist, kes oli tulnud sinna Raegma Mardilt. Mehel oli kolm poega ja tütar. Pojad Matvei ja Jegor ning tütar rajasid Suuremõisa Jaani ning läksid sinna elama. Eku peremeheks sai poeg **Mihail Paist**, kes elas seal koos oma naise Mariaga kahekesi. Maria oli pärit Raugi külast Laasu talust. Perre lapsi ei sündinud.

* **KOLGA** peremeheks sai **Matvei Kolk**, kes oli pärit Külasema küla Ennult, kui ta abiellus Igaküla Pärdi-Mihklilt pärit **Ristega**. Neil oli kolm poega, **Madis**, **August** ja **Aleksander**.

Kokkuvõttes võib tõdeda, et Igaküla inimesed oli väga paiksed. Suurem osa mehi ja naisi abiellusid oma küla inimestega. Aegade jooksul rahva arv kasvas nii suureks, et tuli tööd otsida väljaspoolt küla. Kusagil 1950 a. algas suur rahvaste ränne ja paljud majad jäid tühjaks. Osa maju lõhuti ära ja veeti teise kohta, et uuesti üles ehitada.

2005. aasta seisuga on Igakülas püsiva elanikkonnaga (Männiku), Terala, Neo-Jaani, Matsi, Tõnise, Iivardi, Lõhmuse, Mihkli-Aadu, Veski, Ennu, Uuelu. Suvekodudeks on Neo, Oeldu, Antsu-Matsi, Pärdi-Matsi, Jaani- Andruse, Jaani-Saadu ja Laasu – kuhu on ehitatud uus maja.

4. KOHANIMED vaata lisa 2. kaart 1. "IGAKÜLA KOHANIMED"

Koht kus me elame, olgu selleks siis küla, alev või linn on tahes või tahtmata ümbritsetud küngaste, kivide, allikate ja kasvõi majadega. Küllap vähesed on märganud, et see kivi seal puu all ei ole nimetu, vaid aegade jooksul on talle samuti nimi omistatud. Olgu see siis seotud

inimese tegevusega või eseme enda kujuga. Igaküla maadel asub palju kive, künkaid ja allikaid ning enamusel neist on nimi või isegi selle kohta käiv legend.

1. Abru auk	sinna uputatud kasse
2. Abru kivi	seal, kus abru auk, endiste veskite taga
3. Ahvenakivi	Võidu koha tagune kivi
Alga mägi	küngas Igakülast umbes ½ km. Idas
Alga tagused põllud	Lõhmuse talu juures
Alli-Arva nurk	kus Koguva Laasu ja Tooma talu endised maad Lähevad Igaküla maadega kokku
4. Eku mägi	kõrgus 21,3 m. merepinnast. Peletab pilved laiali, vähe vihma.
5. Igikivi	Võidu koha juures
6. Issameie kivi	lõuna pool Piiri Igaküla teed, lai punane kivi Üürikese ja Piskuri vahel. Kui inimesed Luteri kirikusse läksid siis lugesid seal issameiet.
7. Joanistule mägi	karjaarus, Piiri poole minnes. Tehti jaanituld.
8. Kadariku mets	Männiku talu juures Koguva alguses
9. Karikivi	Jaani-Saadu tee ääres paremat kätt, vasakule jääb Eku. 6-7 kivi
Karikivi mägi, Karikivi põllud	
Karuallik	Karuallika mets
Karuallika soon	Igaküla metsas
Kassiauk	sama Abru auguga
Kaevandi mägi	
10.Kivestu	1)Kivestu torni juurde olevat vanasti suur kuldrist maetud. 2)Igaküla lubjaahi. 3) Venelaste ehitatud triangulatsioon torn.
11.Kiviniit, kiviniidi kivi	inimesed ravisid ennast. Neljapäeval pärast päikese loojangut, lahkudes ei tohtinud tagasi vaadata. Pandi raha ja münte
Kiviniidi mulk ja mets	Kiviniidi mulkus tegid põõsad uhva uhva. Nõiakivi
Kolga aad (aiad)	Pärdimihkli talu aed
Korbi põllud	Matsi (Korpli Ats)
Korbi värav	Matsi talu juures
12.Kul(l)iniit	Kivestust edasi. Ujumispaik
13.Kul(l)niidi sild	kust dolomiiti laevadele laaditi. Saksamaalt piiritust toodi.

- 14.Kullikivi suurem serviti kivi mere ääres. Nüüd on meri kaugenenud
- 15.Kõr(t)siki mägi Veski talu taga, uueusulised pidasid seal teenistust kivil
- 16.Kästiki holmid saar heinamaa otsas, kus kasvas ainult roog ja tudrhein
- Laiaka läheb üle Eku mäeks, praegu seal on karjäär
- Lautrite mägi Pesima järel
- Leete põllud, vastu prügimäge
- Liiva-aukude mägi karjaarus
- Lõpe meri kus on Pesima laht
- 17.Mustamärdi mägi Rootsivere –Rinsi metsa teel Oru talu lähedal.
- Mäeniit, Mäeniidi mets
- 18.Mõrrameeste mulk Nuka krundi sees. Mehed läksid seda teed pidi otse merele
- 19.Mölistiskivi Igaküla “tuhliaite taga” Lõhmuse talu juures
- 20.Naistevare nukk Uue-Pärdi tagune aed e. raipeaed. Naised ajasid sealt vanasti lehmi.
- 21.Nassador e. Nasvador metsaheinamaa. Kiviaedade nurk Mustamärdi mäest Rinsi poole. Paenase metsa ja Rinsi piiri poole
- Nissuadu mägi Igaküla karjamaal. Oru pool
- Paadu värav Teralala talu juures. Lati auk
- Paljamägi väike mägi Igaküla ja Rinsi kiriku teel
- Parala mets Parala kurk Igaküla Rinsi tee ääres
- Parala värav Parala kurgus, läbi selle viidi loomi heinamaale
- Patukivi Patukivi nõgu Laiaka mäest alla minna
- 22.Pesima meresopp, kus pesti lambaid
- Poiste soat asub Tillus
- 23.Punaski kaks suurt pruuni kivirahnu metsas. Ka kivide ümbrust kutsuti Punaskiks
- Pärdi-Mihkli säär Igaküla kuulsama noodamehe järgi
- Raanikse põllud Matsi talu juures
- Raipeaid endise Nissuadu juures. Maeti lõpnud loomi.
- Rangu Vanasti võtsid pottsepad sealt peenemat liiva küla taga, läheb üle Kivestuks. Lubjaahi
- 24.Rattamägi Oru pere ja Mustamärdi mäe lähedal, rattakujuuline
- Raudsäär Koguva pool Vörkast. Tillu ja Vörka vahel

25.Rinsi värav	Igaküla Rinsi teel
26.Ristisoat	põld Igakülast umbes 300 m Rinsi – ida poole “ristisoatus oo kivi kivis kinni”
Runni allikas	mere ääres
Saksakare	Igaküla alt hakkab roog, seal on natuke liivast randa
27.Selja mägi	Igakülast 1 km mere poole Niidi alla minnes
Simmu- Niidi allikas	Paenase küla poole
28.Sooniit	Kivistust edasi.Vanasti oli Sooniidis Igaküla 7peret- kõige esimene oli Ranna
Suur allikas	Paenase küla poole
Suurekivi mulk	Igaküla metsas
Terala nukk	
Tillu	asub Lõpes
Tillu alune	Tillu maja ümbrus. Majast näha vundamendikoht
Tillu maja	endine kalameeste maja
29.Topi kivi e.Topika	Igaküla veskitest Koguva poole, mere pool. Karjatati lehmi . Vanarahvas rääkinud Topikakivi Toomast
Tuulegi nurga mägi	on enne Leetetaguseid põlde
Tõrsallikas	“Paenase metsapardas”
Uhtepõllud	Võidu talu juures
Umbaid	Paenase Igaküla vaheaed
Võrka	asub Lõpes, endine majakoht
30.Üürikse	Rootsivere ja Igaküla teede hargnemise juures.

5. LEGENDID JA MUISTENDID

Aastasadu on jutustatud legende ja muistendeid, mis kanduvad edasi põlvest põlve ja lisavad pealtnäha tavalistele asjadele ja paikadele salapära. Et need meie igapäevaelus ei kaoks ning mäludest ei kustuks peab leiduma keegi kes neid koguks ja jäädvustaks.

Järgnevad legendid ja muistendid on aastakümnete pikkuse töö tulemus. Nii kogujad kui jutustajad on väga erinevad inimesed ning seetõttu on legende ja muistendeid mitmes eri versioonis. Kuna ei ole võimalik määratleda, milline legend on õige ja milline vale, siis kõige õiglasem on need kõik õigeks lugeda. Igaküla muistendite ja legendide kokku kogumiseks on

suureks abiks olnud Enda Naaberi raamat "Muistendeid ja legende Saare- ja Muhumaast" ning internetilehekülj *www.folklore.ee*

- **Taevaminemise torni ehitamine.**

Muhu saarel Igaküla arus vastu Väikest väina on:

1) üks suur raudkivide ladu ehk hunnik, vist muiste jääst kokku võetud, hüütakse Igeveste torn; 2) üks suur raudkivi 2x3 sülda - Higikivi; ja 3) üks madalapoolne lõhkine kivi inimesenäulise nõguga. Neist käib järgmine jutt.

Vanapoiss tahtnd taeva minna ja hakand enesele seks astepaika ehitama. Ta korjanud omale esiti hulga kiva põlle sisse, Jumal kiusand teda, põllepaelad kärisend ja kivid varisend maha. Siis võtnud ühe suure kivi (Igikivi) tilli peale, aga till väsinud ära. Kõigepealt tassind ta veel üht suurt kivi, ta komistand, kukkund näuga kivi peale, kivi lõhki ja ta prau seest alla, nii et sinine suits taga olnd.

H II 54,550(XXX) - H Laipmann (1896). Vt. Jälgedega kivid, muist.374.

Igikivi.

Foto Toomas Ligi, 1995. Erakogu

- **Igikivi.** Vanakuradi naene tahtn seda kiriku ukse taha viia pühapäeva hommiku, kui jumalateenistust oln peetud. Tahtn kivi ukse taha viia, et need hinged kätte

saada, kes sees. Põllepaelad läksid katki ja kivi kukkus maha. Vanaeit kukkus ise kivi kõrva, seal on veel vanaeide seljaase maas ja põllepaelad kivil sees.

KKI 27,295/6(4)<Muhu khk., Kõinastu s. -A.Schmuul<Juulie Lember, 55.a. (1960)

- **Haud Kivestus.** Kivestus - Igakülast paar kilomeetrit, Väikse väina ääres - oo Vanasaadana haud. Ta oo seal magan, põlve-, perse-, peakohad oo näha.

KKI 27,203(2)<Muhu khk., Igaküla k.-.Schmuul< Juula Väärtnõu,sünd.1892.a.(1959).

- **Vanapagana haud.** Ükskord tahtnud Vanapagan Eku kõige kõrgemast mäetipust hakata välku püüdma. Kukkunud aga mäe otsast maha ja maasse tekkinud 2 meetri pikkune lõhe, mida nimetatakse Vanapagana hauaks. Seal olevat igat sorti väärtuslikke kuldesemeid. Vanapagana haud on praegugi alles.

RKM II 41,416(5)<Muhu khk., Piiri k/n.-U.Liik<Riste Abe,sünd.1873.a.(1954).

- **Suurelaeva soon.** Vanasti oln Koguva, Igaküla ja Rootsivere omaette Sant-Jaagu saar - jõgi joosn vahelt läbi. Vanapagan sõitn laevaga ja tähtn kõiki orjadeks võtta. Vanaeit jälle pesn pesu ja üteln: “Vao, vao, nagu mo perse vaob!” Ise vaadan jalge vahelt läbi. Vanapagan vaos laevaga maa alla, mastiotsand jääb välja.

KKI 27,209(1)<.Rootsivere k.(Muhu)-A.Schmuul<Ivan Heapost,umb.60 a. (1959).

- **Suure laeva soon** läheb Eku mäest kuni Väikse väinani välja, kaks ja pool kilomeetrit, umbes 8m lai. Praegus enam nii hästi välja ei paista, kadakaid täis kasvan. Riagiti, et suur laev olli ää vaon, sellest see soon. Vanakuri sõitn laevaga. Eks vanaeit pesn pesu ja näidan paljast perset. Laev hüpan kolm korda ja vajun maa alla. Karjapoisid saen veel pärast kettakaikuid masti otsast, mis välja jäi.

KKI 27,191(1)<Muhu khk., Rootsivere k. -A.Schmuul<Ivan Tüür,sünd.1901.a.(1959).

- **Muhumaa jagamine.** Muhu saare idapoolel on kolm küla: Koguva, Rootsivere ja Igaküla. Kord tahtnud Vanapagan neid külasid Muhu saarest lahutada. Hakanud siis oma suure laevaga teed läbi maa lõhkuma. Kõik inimesed olid hirmus hädas olnud, et kuidas nüüd veel pääseks. Siis tulnud üks vana naine ja näidanud Kuradi laevale paljast tagumikku.

Kohe hakanud laev kangesti tõusma ja vajuma ja lõpuks lagunened suure mürinaga maa sisse. Praegugi on näha veel nisukseid lohke, kus Vanapagana laev oli vajunud ja tõusnud. Ühes kohas on aga üks suurem auk, kuhu Kurat ühes laevaga oli vajunud.

ERA II 232,346(28)<Muhu khk.ja v., Painase k.<Ridasi k. -J.Grünthal<Ingel Vaga(1939).

- **Muhumaa jagamine.** Kurat tahtnud kord laevaga Muhumaast läbi purjutada, jõge sünnitada, kust inimesed üle käies vannuksid ja seega tema nime austaksid. Purjutanud juba tüki teed maa sisse. Üks naine aga juhtunud nägema ja näidanud Kuradile paljast tagaotsa, mida nähes viimane laevaga maa sisse vajunud. Sõidutee ja vajumise koht on Igaküla karjamaal Mustamardi mäe juures, kus hiljuti veel mastide otsast tina olla raiutud.

E 42282<Põide khk., Tornimäe - M.Pallas (1902).

- **Vanapagana allik.** Igaküla karjamaal, kus Mustamardi mägi, olli Vanakurat oma laevaga ää vaon. Ta tahtn Muhumaad kaheks aada, et jõgi oleks joosn. Kukk lauln ja vaon ää maa sisse. Siel on üks nõgu augukoht, kus lae ää vaos.

KKI 27,241/2(8)<Muhu khk., Võlla k.-A.Schmuul<Mihhail Kask, sünd.1879.a.(1959).

- **Muhu vägilane Must Mart.** (väljavõte)

Talvel raske pakasega kõnnib süsilakaline ja tõmmunahaline meeshiid üle jää Muhu poole. Astub samm ja penikoorem, samm ja penikoorem. Hiid tuleb Tondilt, kus ta seni teeninud poolvenda, kes on rikas, omab merel laevu ja kes inimesi põrgu eeskotta meelitamiseks joodab vägijookidega.

Poolvennad on läinud tülli, noorem lahkub, et otsida uut elupaika. Olles käinud venna laevadega Saaremaal, teab ta et saart valitseb Suur Tõll, samuti on ta kuulnud Hiiu Leigerist ja seab sellepärast oma sammud kolmest sõsarast vähima ning lühima poole, mis hetkel katku külüstusest tingituna osutub peaaegu inimtühjaks.

Kallastelt leiab põgenik esimese katkust puutumata talu, Nagivälja ja avitab peremees Naiut kuni talu Üle maa saab jõukaks. Mart kosib Naiu Marest- tütre endale. Pulmad saavad

vägevad, tantsu rabatakse nii, et maa vajub ja vesi Koguva küla ning Kõinastu laiu vahelisele maaribale pritsib, mille tõttu nn. Kõinasleel tänapäevani piiskamisi vesi peal seisab.

Väikeväina Saaremaa poolsele kaldale otse vastu Nautseküla hakkab Must Mart kaevama põrgut, kuid vesi segab. Et vett kahe saare vahel vähendada, asub hiid Muhust laevateed läbi kaevama. Alustab Igaküla Ekuarust ja tahab selle läbi saare Ahendaninani viia. Töö ei meeldi taevale. Pikne lööb laeva põlema ja surmab Mardi. Nii jäävad mõlemad algatused pooleli. Põri (Põrgu) madal, vasine heinamaa, asub aga veel praegugi omal kohal, samuti kaevaja poolt hunnikusse loobotud muld tuntud Kuutrimäe (Kuradimäe) nime all. Igaküla Ekuarus aga on näha laevatee, laeva ase ning masti auk. Samas asub ka Mustamardimägi, kuhu rahva jutu järgi muhu muistne hiid maetud.

Igaküla vanim kaev, nn. suur kaev (Muhu). Foto Johannes Pääsuke, 1913. ERM-i kogu

- **Igaküla kaev.** Kord tulnud Rootsi väed talvel hobustega Tallinna alla ja sealt tulnud osa Saare- ja Muhumaale.

Arvatakse, et see oli 1600-1700 vahel. Nad tulid vallutama. Suur väegrupp tulnud ka Koguva ja Igaküla alla. Siis oli olnud nii kõva pakane, et külmas kinni kogu Baltimere.

Rootslased puhanud algul teeväsimust - söönud ja tahtnud ka juua, aga ei leidnud kuskilt lähedalt kaevu. Ja siis tegi Rootsi sõjavägi kaevu Igakülasse. See on praegu alles, üle Muhu kõige sügavam kaev, mis andnud aastasadu külarahvale vett. Rootsi vägi kartis mürgitamist ja pannud tunnimehed kaevu valvama. (Muistendeid ja legende Saare- ja Muhumaast. E.Naaber 1998 a.)

Suur kaev.

Foto Liina Ligi, 2003. Erakogu

KOKKUVÕTE

Selle ajaloolise uurimistööga oleme jõudnud järeldusele, et kõik mis liigub ka kulub ning aega ei peata miski. Kui Igaküla oli 20. sajandi alguses üks suuremaid ja arenenumaid, siis tänaseks päevaks on näha, et aeg ja valitsevad korrad on oma töö teinud ning sügava jälje jätnud. Viiekümnendatel, kui Nõukogude korra ajal moodustati kolhoosid, lahkusid paljud inimesed maalt linna paremaid töökohti otsima ja pidid oma kodumajad maha jätma.

Tänaseks on need ajad möödas ning tasapisi hakatakse tagasi maale tulema, kas siis päriseks või esialgu ainult suveks. Vanadele talu- ja väikekohtade varemetele on hakatud ehitama uusi maju ja saunasid ning Igaküla küla hakkab taas jälle elama. Taastatakse kiviaiad, korrastatakse õued, võetakse kasutusele peremärgid.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Elfriide Puu. Üleskirjutus. Igaküla, 5. september 2002.
2. Habicht, T. 1977. *Rahvapärane arhitektuur*. Tallinn: Kunst.
3. Heintalu, A. 2001. *Estide (Tõuudide) hingestatud ilm*. Tartu: OÜ Greif trükikoda.
4. Helga Nõu. Üleskirjutus. Igaküla, 10. mai 2003.
5. Inna Ligi. Üleskirjutus. Kuressaare, 1-10. mai 2003.
6. Leida Kirst. Üleskirjutus. Kuressaare, 1-25. november 2002.
7. Naaber, E. 1998. *Muistendeid ja legende Saare- ja Muhumaast*. Kuressaare.
8. Rullingo, A. *Käsikirjad ja arhiivi andmed Igakülast*. Koguva, Muhu Muuseum.
9. Rullingo, A. 2001. *Muhumaa; loodus, aeg, inimene*. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus.
10. Salme Abe. Üleskirjutus. Igaküla, 5. september 2002, 10. mai 2003.

11. Tihase, K. 1974. *Eesti talurahvaarhitektuur*. Tallinn: Kunst.
12. Reet Valgmaa. Üleskirjutus. Tallinn, märts 2005.

LISAD

Lisa 1.

MUISTNE IGAKÜLA LAUL

Üleskirjutanud A.Schmuul
16. märtsil 1986.a.

Uielu Mihkel läinud kosja,
vana Mihklil Oeldul asja.
Oeldu laudast liatsi tõi,
Ranna tänavale maha jäid,
Tõnise sead ära sõid.
Ennu Andrus rikas mees,
ta õhkas oma tütre eest.
Ta tütar magas aida peal,
ei tea , kas poisid käivad seal.
Mihkli-Aadu Andrus Nõu
Mare käest sai mõne käu.
Pärdi – Mihklil rullit ait,

Iivardil üks Aleksei,
tal oli paljas peanui.
Oma paljast pead ta sukeb,
naiste ees ta seadust lukeb.
Uietalul asjad sassis,
moonakas oli heinakessis.
Oeldu Eed oli ahu ees,
Jaen oli oetel haige mees.
Teralal Mihkle Kesküla,
Neo-Jaani Madise müts oli ula.
Neo Mihkel see on Müür,
Rootsivere Runnil Tüür –¹

uuest tehtud toa rait,
vanast köögist sepapada
rihalsest sai saunavaa.
Ansu-Jaanilt tõuseb koit,
Mäe väljal nende ait.
Ansu-Matsil Ivan Osa
elab iga kälas tasa.-
et ta olnud sillakubjas,
elab nii kui seapörsas.
Pärdi-Juril Uustalu,
nad söid vanu mörrakalu.
Kästikil üks Tõnu Kuusk,
tuba vana, kamber uus.
sest neil pere nõnda mures,
et neil vana Mare´p sure,
kes neil ajab lapsi taga,
kaitseb toaritõrre naga.

seal ta purjutab ja sõuab,
millal teise riiki jõab.
Tõnisele üks Jaakku Puu,
juba loodud teine kuu.
Ranna Aadu nimi Söber,
ukse kohtas kiri paber.
Seal ta oma seadust lukeb,
tahakambri nurka pukeb.

¹ - Neo vana käinud Rootsivere Runnil sa
Saksamaa viina (s.o.) piiritust joomas.

Laulu on lugenud ette Salme Abe (sünd.1924) Igaküla Veskil. “Laulu viit õiget pole, vanad mehed seda jorutasid – Neo vana, Nuka Madis, Laasu Timmu. Kes laulu tegi, ei tea. Mo ema es tea – üks popsidest see olli, 16 talu on nimetatud.” Kuuldud emalt (Riste Abe, neiuna Mүүrissepp, 1886-1978